

Bartosz Stelmach

doktor nauk prawnych, asystent w Katedrze Prawa Prywatnego
Międzynarodowego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Jagielloński
ORCID: 0000-0001-9431-4067

Dochodzenie roszczeń z weksla przeciwko konsumentom. Uwagi na kanwie wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 13.09.2018 r., w sprawie C-176/17, „Profi Credit Polska przeciwko Mariuszowi Wawrzoskowi”¹

Słowa kluczowe: weksel własny, konsument, postępowanie nakazowe, klauzule abuzywne

1. Wprowadzenie

W sprawie C-176/17, Profi Credit Polska przeciwko Mariuszowi Wawrzoskowi, Trybunał Sprawiedliwości dokonał oceny pozycji procesowej konsumenta w sporze z przedsiębiorcą, który dochodzi od niego na podstawie weksla zapłaty kwoty, stanowiącej sumę niespłaconego kredytu konsumenckiego zabezpieczonego tym wekslem. Analiza Trybunału – wywołana pytaniem prejudycjalnym sądu odsyłającego² – skoncentrowana była na tym, czy regulacje krajowego prawa procesowego (w tym przypadku prawa polskiego) są zgodne ze standardami wyznaczanymi przez dyrektywę w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich³.

Zbadana przez Trybunał Sprawiedliwości kwestia obejmowała ocenę przepisów o postępowaniu nakazowym (art. 485 § 2, art. 486 § 1, art. 491 § 1, art. 492, art. 493 § 1 Kodeksu

¹ Wyrok TS z 13.09.2018 r., C-176/17, Profi Credit Polska S.A. w Bielsku-Białej przeciwko Mariuszowi Wawrzoskowi, EU:C:2018:711.

² Sąd Rejonowy w Siemianowicach Śląskich I Wydział Cywilny.

³ Dyrektywa Rady 93/13/EWG z 5.04.1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz. UE L 95, s. 29, ze zm.) – dalej dyrektywa 93/13.

postępowania cywilnego⁴ w brzmieniu obowiązującym przed 7.11.2019 r.) oraz art. 19 ust. 4 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych⁵ przez pryzmat przepisu art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13, zgodnie z którym w interesie zarówno konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami.

2. Wyrok Trybunału i jego tło faktyczne

Trybunał Sprawiedliwości w wyroku z 13.09.2018 r. stanął na stanowisku, że art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż sprzeciwia się on przepisom krajowym takim jak te będące przedmiotem postępowania głównego, pozwalającym na wydanie nakazu zapłaty opartego na wekslu własnym, który stanowi gwarancję wierzytelności powstałej z umowy kredytu konsumenckiego, w sytuacji gdy sąd rozpoznający pozew o wydanie nakazu zapłaty nie jest uprawniony do zbadania potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków tej umowy, jeżeli sposób wykonania prawa do wniesienia zarzutów od takiego nakazu nie pozwala na zapewnienie przestrzegania praw, które konsument opiera na tej dyrektywie.

Aby lepiej zrozumieć podejmowane zagadnienie, warto pokrótce przytoczyć okoliczności faktyczne, na podstawie których Trybunał wydał orzeczenie w sprawie C-176/17⁶.

Umową z 3.12.2015 r. Profi Credit Polska S.A. z siedzibą w Bielsku-Białej (dalej Profi Credit) udzieliła pożyczki Mariuszowi Wawrzoskowi (dalej pożyczkobiorca). Kontrakt ten, będący umową o kredyt konsumencki w rozumieniu art. 3 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 ustawy o kredycie konsumenckim⁷, został zawarty przy użyciu wzorca (umowa standardowa) stosowanego przez Profi Credit. Odnosna umowa wymagała od pożyczkobiorcy wystawienia weksla własnego celem zabezpieczenia roszczeń Profi Credit, którego wysokość nie została określona. Na etapie zawierania umowy pożyczki był to zatem nie weksel, lecz weksel *in blanco*⁸.

⁴ Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2019 r. poz. 1460 ze zm.) – dalej k.p.c.

⁵ Ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 755 ze zm.) – dalej u.k.s.c.

⁶ Zob. wyrok TS z 13.09.2018 r., C-176/17, tezy 24–26.

⁷ Ustawa z 12.05.2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz.U. z 2019 r. poz. 1083 ze zm.).

⁸ O wekslu można dopiero mówić, jeśli dany dokument będzie spełniał warunki określone w art. 1 lub art. 101 ustawy z 28.04.1936 r. – Prawo wekslowe (Dz.U. z 2016 r. poz. 160 ze zm.). Podpis na wekslu *in blanco* nie oznacza jeszcze zaciągnięcia zobowiązania wekslowego. Zobowiązanie to i odpowiadająca mu wierzytelność powstają dopiero po uzupełnieniu weksla *in blanco* zgodnie z udzielonym upoważnieniem wystawcy. Do chwili uzupełnienia można mówić jedynie o przyszłym zobowiązaniu wekslowym oraz przyszłej wierzytelności wekslowej. Uzupełnienie wywiera jednakże skutek z mocą wsteczną, od chwili wydania weksla *in blanco* odbiorcy. Zob. wyrok SN z 21.09.2006 r., I CSK 130/06, LEX nr 224583. Odmiennie I. Różański, *Podręcznik prawa wekslowego*, Warszawa 1957, s. 53, zdaniem którego weksel niepełny jest wekslem, a ponadto może być przenoszony przez indos.

Wobec braku spłaty pożyczki Profi Credit wypełniła weksel i wystąpiła do sądu odsyłającego o wydanie przeciwko pożyczkobiorcy nakazu zapłaty, stosownie do przepisów o postępowaniu nakazowym. Pożyczkodawca załączył do pozwu właściwie wypełniony i podpisany weksel oraz wypowiedzenie umowy pożyczki. Trybunał odnotował ponadto za sądem odsyłającym, że w aktach sprawy z powództwa Profi Credit brak było umowy z 3.12.2015 r., jednakże sąd odsyłający znał treść umowy standardowej z innych postępowań.

W świetle tych okoliczności sąd odsyłający powziął wątpliwość, czy przepisy prawa krajowego, stosowane w przypadku żądania wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie weksla, są zgodne z dyrektywą 93/13. W ocenie tego sądu w zawisłej przed nim sprawie do niego należy zbadać wiążące strony stosunku prawnego, jednakże badanie to jest ograniczone do zakresu zdefiniowanego stosunkiem wekslowym. W opinii sądu zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa krajowego jego kontrola może dotyczyć wyłącznie treści weksla. Zatem nawet przy założeniu, że sąd miałby wiedzę odnośnie do stosunku podstawowego, to ze względu na przepisy krajowe nie mógłby przeprowadzić kontroli dokumentów go stwierdzających. W konsekwencji wyłącznie do konsumenta należy wniesienie zarzutów od nakazu zapłaty w celu umożliwienia stwierdzenia potencjalnie nieuczciwego charakteru określonych postanowień lub niedochowania obowiązku informacyjnego.

3. Stanowisko Trybunału Sprawiedliwości

Porządkując badane zagadnienie, Trybunał przypomniał, że stosownie do art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych postanowień. Z kolei według art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta⁹.

⁹ W jednym z komentarzy do orzeczenia zapadłego w sprawie C-176/17 podkreślono osadzenie ochrony konsumentów wśród podstawowych celów pierwotnego prawa Unii Europejskiej. Wskazano, że według: „art. 169 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej dążąc do popierania interesów konsumentów i zapewnienia wysokiego poziomu ochrony konsumentów, Unia przyczynia się do ochrony zdrowia, bezpieczeństwa i interesów gospodarczych konsumentów, jak również wspierania ich prawa do informacji, edukacji i organizowania się w celu zachowania ich interesów. W tym celu Unia Europejska przyjmuje środki na podstawie art. 114 TFUE (środki dotyczące zbliżania ustawodawstw) w ramach urzeczywistniania rynku wewnętrznego oraz środki, które wspierają, uzupełniają i nadzorują politykę prowadzoną przez państwa członkowskie (art. 169 ust. 2 TFUE)” – tak M. Matusiak-Frącczak, *Nakaz zapłaty przeciwko konsumentowi wyłącznie na podstawie weksla. Glosa do wyroku TS z dnia 13 września 2018 r., C-176/17*, LEX 2018, pkt 3.

Zważając, że konsumenci są słabszą stroną w sporze z przedsiębiorcami, a ochrona ich praw leży w interesie publicznym, Trybunał Sprawiedliwości podkreślił, iż dyrektywa 93/13 zobowiązuje państwa członkowskie, co wynika z jej art. 7 ust. 1 w zw. z jej motywem 24¹⁰, do zapewnienia stosownych i skutecznych środków mających na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami¹¹. W tym celu do sądu krajowego należy wyłącznie i jedynie wykluczenie stosowania nieuczciwego postanowienia umownego, tak aby nie mogło ono wywoływać wiążącego skutku wobec konsumenta, przy czym sąd ów nie jest uprawniony do zmiany treści tej regulacji umowy.

W tym kontekście Trybunał Sprawiedliwości przypomniał, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału sąd krajowy jest zobowiązany do zbadania z urzędu¹², czy dane warunki umowy wchodzące w zakres stosowania dyrektywy 93/13 mają nieuczciwy charakter, a także do tego, by dokonawszy takiego badania, zniwelować brak równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą, o ile sąd ów posiada niezbędne ku temu informacje dotyczące stanu prawnego i faktycznego. Zasada ta znajduje także zastosowanie w odniesieniu do postępowań upadłościowych¹³ oraz postępowań o wydanie nakazu zapłaty¹⁴. W zgodzie z prawem unijnym oraz orzecznictwem Trybunału pozostaje pogląd wyrażany w orzecznictwie Sądu Najwyższego, w myśl którego brak związania konsumenta niedozwolonym postanowieniem oznacza, że nie wywołuje ono skutków prawnych od samego początku i z mocy samego prawa, co sąd ma obowiązek wziąć pod uwagę z urzędu¹⁵.

W świetle powyższych uwag Trybunał stwierdził, że skuteczna ochrona praw konsumentów wynikająca z przepisów dyrektywy 93/13, w kontekście przedstawionego w pytaniu prejudycjalnym zagadnienia, mogła zostać zagwarantowana jedynie pod warunkiem, że

¹⁰ Zgodnie z tym motywem: „sądy i organy administracyjne Państw Członkowskich muszą mieć do swojej dyspozycji stosowne i skuteczne środki zapobiegające stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich”.

¹¹ Por. wyrok TS z 21.12.2016 r., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, Francisco Gutiérrez Naranjo i Ana María Palacios Martínez przeciwko Cajasur Banco i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA (BBVA), EU:C:2016:980, w którym Trybunał na tle art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 uznał za niedopuszczalne orzecznictwo krajowe ograniczające w czasie skutki restytucyjne związane ze stwierdzeniem nieuczciwego charakteru – w rozumieniu art. 3 ust. 1 tej dyrektywy – warunku znajdującego się w umowie zawartej z konsumentem przez przedsiębiorcę jedynie do kwot nienależnie zapłaconych na podstawie takiego warunku po ogłoszeniu orzeczenia, w którym sąd stwierdził ów nieuczciwy charakter.

¹² „Trybunał wyprowadza zasadę «pełnej skuteczności ochrony przewidzianej przez dyrektywę», czego egzemplifikacją ma być stwierdzenie przez sąd z urzędu i *ex tunc* «nieważności» warunku uznanego za nieuczciwy” – tak W. Gontarski, *Nieważność klauzul abuzywnych w umowie kredytu hipotecznego. Glosa do wyroku TS z dnia 21 grudnia 2016 r., C-154/15, C-307/15 i C-308/15*, LEX 2017, pkt II.

¹³ Zob. wyrok TS z 21.04.2016 r., C-377/14, Ernst Georg Radlinger i Helena Radlingerová przeciwko Finway a.s., EU:C:2016:283 oraz aprobujące uwagi P. Gorzko, *Glosa do wyroku TS z dnia 21 kwietnia 2016 r., C-377/14*, LEX 2016.

¹⁴ Zob. orzeczenia powołane w tezie 43 wyroku w sprawie C-176/17.

¹⁵ Por. uchwałę SN (7) z 20.06.2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019/1, poz. 2 i tam powołane orzecznictwo. Odnośnie do badania abuzywności klauzul umownych z urzędu SN nie miał także wątpliwości w wyroku z 19.04.2007 r., I CSK 27/07, OSNC-ZD 2008/1, poz. 25.

krajowe prawo procesowe umożliwiło, w ramach postępowania w sprawie wydania nakazu zapłaty, względnie w ramach postępowania egzekucyjnego w przedmiocie nakazu zapłaty, kontrolę z urzędu potencjalnie nieuczciwych warunków umowy pożyczki z 3.12.2015 r. W wyniku pytania sądu odsyłającego oraz podniesionych przez ten sąd wątpliwości zdaniem Trybunału uzasadnione było zbadanie, czy przepisy¹⁶ art. 485 § 2, art. 486 § 1, art. 491 § 1, art. 492, art. 493 § 1 k.p.c. oraz art. 19 ust. 4 u.k.s.c. uniemożliwiają lub nadmiernie utrudniają badanie abuzywności klauzul umownych w sprawie o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie weksła. Chodziło zatem o weryfikację, czy polskie prawo procesowe w analizowanym przypadku gwarantuje uprawnienie do skutecznego środka prawnego w rozumieniu art. 47 Karty praw podstawowych¹⁷.

Zdaniem Trybunału, odwołującego się do opinii rzecznika generalnego¹⁸, omawiana weryfikacja sądu odsyłającego powinna polegać na ustaleniu, czy przewidziane w prawie krajowym zasady proceduralne w zakresie wniesienia zarzutów nie prowadzą do powstania znacznego ryzyka, iż zainteresowani konsumenci nie wniosą wymaganych zarzutów¹⁹.

Jak zauważył Trybunał Sprawiedliwości, w braku skutecznej kontroli potencjalnie nieuczciwego charakteru postanowień danej umowy nie może zostać zagwarantowane przestrzeganie praw przyznanych w drodze dyrektywy 93/13.

Trybunał dalej wskazał, że wśród odpowiednich i efektywnych środków gwarantujących konsumentom prawo do skutecznego środka prawnego musi znaleźć się możliwość wytoczenia powództwa lub wniesienia zarzutów według racjonalnych reguł proceduralnych, w ten sposób, by korzystanie z przyznanych konsumentom praw nie było obwarowane warunkami, w szczególności terminem lub kosztami, które ograniczałyby korzystanie z praw gwarantowanych w dyrektywie 93/13²⁰.

Na tle omówionych kryteriów oraz ogółu posiadanych informacji Trybunał Sprawiedliwości doszedł do przekonania, że o ile z art. 491 i n. k.p.c. pozwanemu przysługuje prawo podważenia nakazu zapłaty, to jednak wykonanie prawa do wniesienia zarzutów jest uzależnione od spełnienia wyjątkowo restrykcyjnych przesłanek.

Z jednej bowiem strony z art. 491 § 1 k.p.c. wynika, że termin do wniesienia zarzutów wynosi dwa tygodnie. Ponadto zgodnie z art. 493 § 1 k.p.c. w swoim piśmie zawierającym zarzuty pozwany powinien wskazać, czy zaskarża nakaz w całości, czy w części, przedstawić zarzuty, które pod rygorem ich utraty należy zgłosić przed wdaniem się w spór co do istoty

¹⁶ Chodzi – rzecz jasna – o regulacje w brzmieniu obowiązującym przed 7.11.2019 r., tj. sprzed wejścia w życie ustawy z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469).

¹⁷ Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 389) – dalej Karta.

¹⁸ Zob. tezę 77 opinii rzecznika generalnego Juliane Kokott z 26.04.2018 r., w sprawie C-176/17, EU:C:2018:293.

¹⁹ Por. wyrok TS z 14.06.2012 r., C-618/10, Banco Español de Crédito, SA przeciwko Joaquínowi Calderónowi Caminie, EU:C:2012:349; wyrok TS z 14.03.2013 r., C-415/11, Mohamed Aziz przeciwko Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa), EU:C:2013:164; wyrok TS z 18.02.2016 r., C-49/14, Finamadrid EFC SA przeciwko Jesúsowi Vicentemu Albánowi Zambranowi i in., EU:C:2016:98.

²⁰ Por. wyrok TS z 21.04.2016 r., C-377/14, Ernst Georg Radlinger i Helena Radlingerová przeciwko Finway a.s., EU:C:2016:283, oraz przywołane w pkt 46 orzecznictwo.

sprawy, oraz okoliczności faktyczne i dowody. Trybunał podzielił zapatrywanie rzecznika generalnego²¹, że takie środki procesowe, w ramach tak krótkiego terminu, pociągają za sobą znaczne ryzyko, że konsument nie wniesie zarzutów albo że będą one niedopuszczalne. Sam dwutygodniowy termin na złożenie zarzutów nie został jednak oceniony jako niedopuszczalny. Dopiero zestawiony z licznymi restrykcjami odnoszącymi się do treści rzeczowego pisma procesowego został uznany za zbyt krótki.

W dalszej kolejności Trybunał wywiódł, że z art. 19 ust. 4 u.k.s.c. wynika, iż w razie wniesienia zarzutów wobec nakazu zapłaty pozwany musi uiścić trzy czwarte części opłaty sądowej, podczas gdy przedsiębiorca na etapie składania pozwu był zobowiązany do wniesienia jedynie czwartej części tej opłaty. W ocenie Trybunał Sprawiedliwości, podzielającego spostrzeżenia rzecznika generalnego, koszty w takiej wysokości same w sobie mają taki charakter, że zniechęcają konsumenta do wniesienia zarzutów. Jest on postawiony w niekorzystnej sytuacji tym bardziej, że w każdym przypadku musi uiścić tytułem kosztów opłatę trzy razy większą niż strona przeciwna.

W ocenie Trybunału analizowane przepisy proceduralne stwarzają ryzyko, którego nie można lekceważyć, że zainteresowani konsumenci nie wniosą wymaganych zarzutów – czy to ze względu na przewidziany w tym celu bardzo krótki termin, czy to dlatego, że mogą być zniechęceni do podejmowania obrony ze względu na koszty generowane przez postępowanie sądowe w stosunku do kwoty kwestionowanego długu, czy też dlatego, że nie znają lub nie rozumieją zakresu swoich praw, czy wreszcie ze względu na ograniczoną treść pozwu o wydanie nakazu zapłaty wniesionego przez przedsiębiorcę, a zatem niepełny charakter informacji, którymi dysponują.

Poważne utrudnienia związane z wniesieniem zarzutów od nakazu zapłaty wydanego na podstawie weksla zdeterminowały ostateczne stanowisko Trybunał Sprawiedliwości, który orzekł, że art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 sprzeciwia się przepisom krajowym takim jak te będące przedmiotem postępowania głównego, pozwalającym na wydanie nakazu zapłaty opartego na wekslu własnym, który stanowi gwarancję wiarygodności powstałej z umowy kredytu konsumenckiego, w sytuacji gdy sąd rozpoznający pozew o wydanie nakazu zapłaty nie jest uprawniony do zbadania potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków tej umowy.

4. Proceduralne wymogi w zakresie badania nieuczciwości klauzul umownych w sprawach o zapłatę na podstawie weksla

Nie ulega wątpliwości, że na przestrzeni lat Trybunał Sprawiedliwości systematycznie wzmacnia pozycję konsumentów będących słabszą stroną w relacjach z przedsiębiorcami.

²¹ Zob. też 79 opinii rzecznika generalnego Juliane Kokott z 26.04.2018 r., w sprawie C-176/17. Warto w tym miejscu uściślić, że zdaniem rzecznika generalnego: „termin dwóch tygodni o tyle nie jest za krótki, że konsument w ogóle musi podjąć działanie w tym terminie. Stąd polskie przepisy, według których konsument musi wnieść zarzuty w ciągu dwóch tygodni od doręczenia mu nakazu zapłaty, jest zgodna z zasadą skuteczności tylko wtedy, gdy w ciągu tych dwóch tygodni nie musi przedstawić okoliczności faktycznych i dowodów, które są podstawą badania nieuczciwego charakteru postanowień umowy pożyczki”.

Prawa konsumentów wywodzone są lub uściślane przez Trybunał w efekcie interpretacji rozporządzeń i dyrektyw unijnych, które – w zamysle – uszczelniają ochronę konsumentów, zapewniając możliwie najwyższy poziom tej ochrony²².

Na marginesie rozważań warto zasygnalizować, iż wydaje się, że rozwój prawodawstwa unijnego oraz liczba wypowiedzi Trybunału Sprawiedliwości na płaszczyźnie ochrony konsumentów prowadzą do paradoksu. Mnogość regulacji we wskazanym obszarze oraz stopień ich skomplikowania powodują istotne trudności w zorientowaniu się przeciętnego obywatela UE w jego sytuacji prawnej w przypadku zawarcia umowy z przedsiębiorcą. W konsekwencji powyższego w aktualnym orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości mamy do czynienia z modelem konsumenta biernego, słabego, nieposiadającego umiejętności umożliwiających mu realną obronę w sporze z przedsiębiorcą, co determinuje konieczność wyposażenia go w instrumenty gwarantujące wyrównanie tych szans i zapewnienie adekwatnej ochrony. Powyższe nasuwa jednak pytanie, czy taki konsument jest w stanie odszukać i zastosować właściwe narzędzie prawne pozwalające mu zaspokoić jego roszczenie. Warto zatem zastanowić się, czy opowiedzenie się za wzorcem konsumenta świadomego (interesującego się swoimi prawami) nie spowoduje podwyższenia standardu ochrony, choćby w związku ze wzrostem jej stosowania w praktyce.

Przechodząc do meritum, należy uwypuklić, że w prawie unijnym brak jest przepisów procesowych, z czym związana jest konstrukcja „autonomii proceduralnej”. W związku z tym w doktrynie podkreśla się, że to właśnie od przepisów krajowych zależą warunki, na podstawie których prawo Unii powinno być wykonywane przez sądy krajowe²³. Autonomia ta nie jest jednak niczym nieograniczona. W judykaturze wskazuje się, że: „dochodzenie unijnych praw podmiotowych nie może być mniej korzystne niż w stosunku do podobnych roszczeń krajowych (warunek równoważności) oraz ich wykonanie nie może być praktycznie niemożliwe lub nadmiernie utrudnione (warunek skuteczności). Ponadto zasada efektywnej ochrony prawnej (ang. *effective judicial protection*) stanowi nie tylko wzorzec oceny krajowych przepisów proceduralnych, ale może także być źródłem obowiązków, o charakterze pozytywnym, spoczywających na sądach krajowych”²⁴.

Powyższe reguły znajdują w pełni zastosowanie do krajowych przepisów proceduralnych, na podstawie których sąd krajowy musi zapewnić ochronę praw konsumentów

²² Polityka ochrony konsumentów stanowi element strategicznego celu Unii Europejskiej dotyczącego poprawy jakości życia wszystkich jej obywateli. Obowiązek zapewnienia wysokiego standardu tej ochrony wypływa wprost z art. 38 Karty. Z kolei według wspomnianego już art. 47 Karty każdy, kogo prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem, zgodnie z warunkami przewidzianymi w tym artykule (zd. 1). Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy. Każdy ma możliwość uzyskania porady prawnej, skorzystania z pomocy obrońcy i przedstawiciela (zd. 2). Na podstawie zaś art. 19 ust. 2 Traktatu o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 13) państwa członkowskie ustanawiają środki zaskarżenia niezbędne do zapewnienia skutecznej ochrony sądowej w dziedzinach objętych prawem Unii.

²³ M.P. Baran, *Stosowanie z urzędu prawa Unii Europejskiej przez sądy krajowe*, wyd. el., Warszawa 2014, rozdział III.1.

²⁴ Tak M.P. Baran, *Stosowanie...*, rozdział III.1.

wywodzonych z dyrektywy 93/13, przy czym procedury stosowane w zakresie badania potencjalnie nieuczciwego charakteru warunku umowy powinny uwzględniać wymogi z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13. Kryteria te powinny być stosowane z uwzględnieniem interpretacji dostarczanych przez Trybunał, co nie oznacza jednoczesnego zawężania granic autonomii proceduralnej. W piśmiennictwie stawiane są także tezy odwrotne. Wzrastająca aktywność Trybunału na płaszczyźnie kierowania wytycznych w zakresie implementacji zasady praworządności proceduralnej odczytywana jest w kategoriach czynnika ograniczającego wskazaną autonomię²⁵.

Na tle powyższego należy rozważyć, czy regulacje art. 485 § 2, art. 486 § 1, art. 491 § 1, art. 492, art. 493 § 1 k.p.c. oraz art. 19 ust. 4 u.k.s.c. (w brzmieniu obowiązującym przed 7.11.2019 r.) pozostają w zgodzie z art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13, czy też – jak twierdzi Trybunał – nie, w zakresie, w jakim przepisy te pozwalają na wydanie nakazu zapłaty opartego na wekslu własnym, który stanowi gwarancję wiarygodności powstałej z umowy kredytu konsumenckiego, w sytuacji gdy sąd rozpoznający pozew o wydanie nakazu zapłaty nie jest uprawniony do zbadania potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków tej umowy.

Teza postawiona przez Trybunał Sprawiedliwości jest trafna, gdyż w ramach przyjętych założeń trudno uznać, aby rozwiązanie przyjęte w polskiej procedurze cywilnej (w omawianym zakresie) zapewniało stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami. Pogląd wyrażony w sprawie C-176/17 zaaprobowano w polskim piśmiennictwie²⁶, w którym podkreślono, że do momentu wydania nakazu zapłaty, sąd rozpoznający sprawę może nawet nie dysponować treścią umowy, a warunki formalne złożenia przez konsumenta zarzutów są bardzo restrykcyjne, co tylko potęguje istniejące między przedsiębiorcą a konsumentem dysproporcje.

Zasadności rozstrzygnięcia Trybunału warto się jednak przyjrzeć przez pryzmat założeń, które legły u jego podstaw.

Sąd odsyłający, uściślając swoje stanowisko, wskazał, że kontrola w trakcie pierwszej fazy postępowania w sprawie o wydanie nakazu zapłaty na podstawie art. 485 § 2 k.p.c. ograniczona jest do samego stosunku wekslowego, czyli do weksla²⁷, i nie może dotyczyć stosunku podstawowego. Teza ta jest zbieżna z orzecznictwem Sądu Najwyższego²⁸.

Nie negując powyższego, ustabilizowanego zapatrywania, warto jednak zadać pytanie, czy sąd polski, w przypadku przedłożenia przez powoda – poza wekslem – umowy regulującej stosunek podstawowy między konsumentem a przedsiębiorcą, będzie uprawniony do zbadania z urzędu abuzywności postanowień załączonego wzorca w pierwszej fazie postępowania. Na tle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości nie mam wątpliwości, że sąd może to zrobić. Nie oznacza to automatycznie, że zakres kognicji sądu rozciąga się na tym etapie

²⁵ Por. P. van Cleynenbreugel, *Glosa do wyroku TS z dnia 28 lipca 2011 r., C-69/10*, „Common Market Law Review” 2012/1, s. 327–347.

²⁶ Zob. M. Matusiak-Frączczak, *Nakaz...*, pkt 3 i 5.

²⁷ W postępowaniu nakazowym sąd z urzędu uwzględni formalną nieważność weksla (zob. wyrok SN z 17.09.2004 r., V CK 60/04, OSNC 2005/7–8, poz. 144).

²⁸ Zob. postanowienie SN z 14.02.2014 r., II CSK 291/13, LEX nr 1455429.

w ten sposób, że stosunek podstawowy zostaje zbadany kompleksowo. Chodzi o podjęcie z urzędu wskazanej powyżej czynności już w pierwszej fazie postępowania na podstawie wiedzy sądu oraz udostępnionych mu dowodów. Jeśli w pierwszej fazie postępowania sąd będzie dysponował wyłącznie wekslem, wówczas taka kontrola nie będzie możliwa, gdyż wymagałoby to aktywności sądu w zakresie pozyskania stosownych dowodów, a takie działanie pozostawałoby w sprzeczności z formułą postępowania nakazowego. W gruncie rzeczy takich właśnie przypadków zasadniczo dotyczy analiza Trybunału, który wymaga zapewnienia konsumentowi takiego poziomu ochrony, który będzie umożliwił dokonanie przez sąd oceny abuzywności klauzul umowy stanowiącej podstawę uzupełnienia weksla w drugiej fazie postępowania.

Kodeks postępowania cywilnego nie obliuguje powoda, aby w przypadku żądania zapłaty na podstawie weksla przedkładał on dodatkowo dokumenty dotyczące stosunku podstawowego. Takie dowody nie zostały przedłożone także w sprawie z powództwa Profi Credit przeciwko Mariuszowi Wawrzoskowi. Doświadczenie życiowe pokazuje natomiast, że stosunkowo rzadko strona powodowa w uzasadnieniu pozwu nie wspomina – choćby lakonicznie – o przyczynach wystawienia weksla (pierwotnie z reguły weksla *in blanco*). Podniesione w pozwie okoliczności mogą z kolei wzbudzić po stronie sądu wątpliwości na tle prawdziwości weksla lub jego treści, co zgodnie z art. 486 § 1 k.p.c.²⁹ powinno determinować skierowanie przez przewodniczącego sprawy na rozprawę³⁰, chyba że sprawa może być rozpoznana na posiedzeniu niejawnym. Choć wątpliwości co do abuzywności klauzul umownych wyznaczających treść stosunku podstawowego nie da się zasadnie zmieścić w pojęciu wątpliwości co do treści weksla, ani także – ściśle rzecz biorąc – w pojęciu wątpliwości co do prawdziwości weksla, to jednak nowe, prounijne podejście do wykładni art. 485 § 2 i art. 480¹ § 2 k.p.c. skłania do przekonania, że skierowanie sprawy na rozprawę w razie powstania wspomnianych wątpliwości jest rozwiązaniem dopuszczalnym, wychodzącym naprzeciw wymagań Trybunału Sprawiedliwości stawianych w wyroku w sprawie C-176/17.

Stanowisko procesowe powoda polegające wyłącznie na powołaniu się na wystawiony przez pozwanego weksel i jego załączeniu do pozwu samo w sobie może budzić wątpliwości co do prawdziwości tego papieru wartościowego, względnie jego treści. Wypada w tym miejscu przypomnieć, że abstrakcyjność zobowiązania wekslowego nie oznacza, że inkorporowana w wekslu wierzytelność jest zawieszona w próżni i nie posiada uzasadnienia gospodarczego. Ponadto nie można tracić z pola widzenia, że w sprawie C-176/17 chodziło o weksel gwarancyjny, który zabezpieczał spłatę wierzytelności wynikającej z umowy kredytu konsumentckiego. Stosownie zaś do art. 41 ust. 1 ustawy o kredycie konsumentckim weksel konsumenta wręczony kredytodawcy w celu spełnienia lub zabezpieczenia świadczenia wynikającego z umowy o kredyt konsumentcki powinien zawierać klauzulę „nie na zlecenie” lub inną równoważną. Oznacza to, że w przypadku, gdyby pożyczkodawca zbył weksel,

²⁹ Przepis ten 7.11.2019 r. został uchylony, a jego funkcję przejął art. 480¹ § 2 k.p.c. Nowelizacja ta ma charakter jedynie porządkowy.

³⁰ Na dalszym etapie postępowania sąd będzie mógł zbadać nieuczciwość postanowień umownych w efekcie inicjatywy dowodowej powoda, pozwanego lub własnej (art. 232 zdanie drugie k.p.c.).

wówczas względem dłużnika wekslowego (konsumenta) nie będą zachodzić ograniczenia dotyczące podnoszenia zarzutów, o których mowa w art. 10 i 17 Prawa wekslowego.

Wydaje się zatem, że w takich warunkach, jak opisane przez sąd odsyłający, możliwe jest stwierdzenie zaistnienia przesłanki braku podstaw do wydania nakazu zapłaty, co należy wywodzić z prounijnej interpretacji art. 485 § 2 i art. 480¹ § 2 k.p.c. (w obecnym brzmieniu).

Trybunał surowo ocenił wymagania formalne stawiane w odniesieniu do zarzutów od nakazu zapłaty. Zgodnie z art. 493 § 1 k.p.c. w piśmie zawierającym zarzuty pozwany powinien wskazać, czy zaskarża nakaz w całości, czy w części, przedstawić zarzuty, które pod rygorem ich utraty należy zgłosić przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy oraz okoliczności faktyczne i dowody. Sąd pomija spóźnione twierdzenia i dowody, chyba że strona uprawdopodobni, że nie zgłosiła ich w zarzutach bez swojej winy lub że uwzględnienie spóźnionych twierdzeń i dowodów nie spowoduje zwłoki w rozpoznaniu sprawy albo że występują inne wyjątkowe okoliczności. Od 7.11.2019 r. pierwsza część przytoczonej regulacji została przeniesiona do nowego art. 480³ § 2 k.p.c., natomiast fragment dotyczący okoliczności faktycznych i dowodów został przeniesiony do art. 493 § 2 k.p.c.³¹, w którym zrezygnowano z prekluzji dowodowej. Kwestia ewentualnego pominięcia spóźnionych twierdzeń i dowodów oraz podstawa ich dopuszczenia przez sąd obecnie regulowane są przez przepisy ogólne o postępowaniu przed sądem pierwszej instancji (zwłaszcza art. 205³ i 205¹² k.p.c.).

Wspomniane w poprzednim akapicie zarzuty mogą dotyczyć wszelkich mankamentów związanych z wydanym nakazem zapłaty, tj. zarówno obrazy prawa materialnego, jak i przepisów postępowania. Wyodrębnienia wymagają jednak te zarzuty proceduralne, które pod rygorem ich utraty należy zgłosić przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy. W ich skład wchodzi: zarzut niewłaściwego określenia przez powoda wartości przedmiotu sporu (art. 25 § 2 k.p.c.), zarzut niewłaściwości sądu, która mogłaby być usunięta w drodze umowy stron (art. 200 § 1² k.p.c.), zarzut zawarcia umowy mediacji (art. 202¹ k.p.c.), zarzut istnienia umowy o wyłączenie jurysdykcji sądów polskich lub zapisu na sąd polubowny (art. 1105 i 1165 § 1 k.p.c.). Pozostałe zarzuty procesowe mogą być również skutecznie zgłaszane w toku dalszego postępowania. To samo dotyczy zarzutów naruszenia prawa materialnego. Są to zarzuty, których uwzględnienie uzasadnia uchylenie nakazu zapłaty i oddalenie powództwa³². Wydaje się, że kwestie te nie zostały dostatecznie wzięte pod uwagę przez Trybunał Sprawiedliwości.

W orzeczeniu zapadłym w sprawie C-176/17 także nie uwypuklono, że w zakresie powoływania przez pozwanego okoliczności faktycznych i dowodów mogło to nastąpić (w odniesieniu do stanu prawnego sprzed 7.11.2019 r.) także na późniejszym etapie postępowania (po wniesieniu zarzutów od nakazu zapłaty) w trzech przypadkach: gdy strona uprawdopodobni, że nie zgłosiła ich w zarzutach bez swojej winy (1); gdy uwzględnienie

³¹ Mowa jest w nim dokładnie o faktach, z których pozwany wywodzi żądanie, i dowody na wykazanie każdego z nich.

³² Zob. A. Marciniak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *Komentarz do art. 367–729*, red. A. Marciniak, K. Piasecki, wyd. el., Warszawa 2016, art. 493, teza 5.

spóźnionych twierdzeń i dowodów nie spowoduje zwłoki w rozpoznaniu sprawy (2); gdy występują inne wyjątkowe okoliczności (3). W aktualnym stanie prawnym, jeżeli po skutecznym wniesieniu zarzutów od nakazu zapłaty sąd wyznaczy posiedzenie przygotowawcze, wówczas pozwany konsument może przytaczać twierdzenia i dowody na uzasadnienie swoich wniosków lub dla odparcia wniosków i twierdzeń powoda do chwili zatwierdzenia planu rozprawy. Twierdzenia i dowody zgłoszone po zatwierdzeniu planu rozprawy podlegają pominięciu, chyba że pozwany uprawdopodobni, że ich powołanie nie było możliwe albo potrzeba ich powołania wynikła później. Jeżeli zaś nie zarządzono przeprowadzenia posiedzenia przygotowawczego, pozwany może przytaczać twierdzenia i dowody na uzasadnienie swoich wniosków lub dla odparcia wniosków i twierdzeń strony przeciwnej aż do zamknięcia rozprawy, z zastrzeżeniem niekorzystnych skutków, które według przepisów Kodeksu mogą dla niej wyniknąć z działania na zwłokę lub niezastosowania się do zarządzeń przewodniczącego i postanowień sądu. Nie można także pominąć przepisu art. 205³ § 2 i 3 k.p.c., stanowiącego *lex specialis* w stosunku do art. 205¹² k.p.c., bowiem zgodnie z jego dyspozycją już na etapie wymiany pism przygotowawczych pozwany może zostać zobowiązany do podania wszystkich twierdzeń i dowodów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy pod rygorem utraty prawa do ich powoływania w toku dalszego postępowania³³. Nowelizacja przepisów polskiej procedury cywilnej, w zakresie pozycji procesowej pozwanego w sprawie o zapłatę z weksla, niewątpliwie uległa złagodzeniu w kontekście wymagań stawianych w odniesieniu do treści zarzutów od nakazu zapłaty, co z pewnością zostałoby pozytywnie odebrane przez Trybunał Sprawiedliwości.

Odnotowania wymaga również uprawnienie konsumenta do skorzystania z pomocy prawnej pełnomocnika z wyboru lub z urzędu. Jeżeli dany konsument jest osobą nieporadną, a przy tym nie jest w stanie sfinansować wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego bez uszczerbku dla utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny, wówczas sąd powinien uwzględnić wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu. Ustanowiony dla konsumenta pełnomocnik będzie mógł między innymi sprecyzować zakres zaskarżenia nakazu zapłaty w razie wątpliwości sądu, jak również podnieść nowe zarzuty, twierdzenia oraz zgłosić nowe dowody na ich poparcie stosownie do art. 205³ i art. 205¹² k.p.c. oraz wydanych w danej sprawie zarządzeń przewodniczącego.

Zdaniem Trybunału Sprawiedliwości, jak również rzecznika generalnego, dwutygodniowy termin na wniesienie zarzutów jest zbyt krótki, co niesie ryzyko niezaskarżenia nakazu zapłaty przez konsumenta. Niewłaściwość terminu przewidzianego w art. 491 § 1 k.p.c.³⁴ jest wyraźnie zestawiana z licznymi obowiązkami (rygorami) przewidzianymi w art. 493 § 1 k.p.c. w odniesieniu do treści zarzutów od nakazu zapłaty.

Stanowisko Trybunału w tym względzie nie przekonuje. Wydaje się, że przeciętny konsument jest w stanie, w normalnym toku czynności, w ciągu dwóch tygodni od doręczenia mu nakazu zapłaty wraz z pozwem, skierować do sądu środek zaskarżenia. W zależności od

³³ Por. M. Białecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, red. T. Zembruski, t. 1 i 2, wyd. el., Warszawa 2020, art. 205¹², teza 3.

³⁴ Obecnie o dwutygodniowym terminie do wniesienia środka zaskarżenia stanowi art. 480² § 2 k.p.c. Przepis art. 491 k.p.c. został uchylony 7.11.2019 r.

swoich właściwości może to zrobić sam lub przy pomocy ustanowionego pełnomocnika³⁵. Doświadczenie pokazuje, że zasadą jest, iż przedsiębiorcy przed skierowaniem sprawy na drogę postępowania sądowego starają się rozwiązać spór polubownie, co najmniej przez jednokrotne wezwanie do dobrowolnego spełnienia świadczenia. W odniesieniu do roszczeń opartych na wekslu dość wspomnieć o obowiązku przedstawienia weksla do zapłaty (art. 38 Prawa wekslowego). Konsument, który nie uznaje żądania drugiej strony, uzyskuje jednak wiedzę o możliwym spowodowaniu postępowania sądowego.

W kontekście terminu do wniesienia zarzutów od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym nie wzięto pod uwagę również faktu, że przez przeszło 35 lat obowiązywania Kodeksu postępowania cywilnego pozwani dysponowali tygodniowym terminem do złożenia wyżej wymienionego środka zaskarżenia. W 2000 r. sytuacja pozwanych, w tym konsumentów, została w omawianym zakresie znacząco polepszona. Warto także wspomnieć, że polska procedura cywilna przewiduje termin o tej samej długości do wniesienia apelacji (art. 369 § 1 k.p.c.), która jest znacznie bardziej wymagającym środkiem zaskarżenia w porównaniu do zarzutów od nakazu zapłaty. Dwutygodniowy termin do złożenia komentowanego środka prawnego wypada także umiarkowanie na tle terminów przewidzianych dla podobnych środków funkcjonujących w krajach członkowskich UE³⁶.

Wreszcie należy odnotować, że w przypadku, gdy strona nie złoży w terminie zarzutów od nakazu zapłaty bez swojej winy, sąd na jej wniosek postanowi o przywróceniu tego terminu (art. 168 § 1 k.p.c.). Brak winy trzeba oceniać przez pryzmat zobiektywizowanego miernika staranności, jakiej można wymagać od strony należycie dbającej o swoje interesy³⁷. Jeśli zatem konsument wykaże, że w okresie obejmującym czas na złożenie zarzutów starał się zgromadzić wszystkie informacje niezbędne do wniesienia tego środka, jednakże z uwagi na charakter sprawy nie było to obiektywnie możliwe lub było nadmiernie utrudnione, wówczas przywrócenie terminu będzie uzasadnione. Wystąpienie przeszkody niezależnej od strony-konsumenta (np. w postaci choroby), nawet w ostatnim dniu omawianego terminu, również przemawia za pozytywnym rozpatrzeniem³⁸ przez sąd wniosku złożonego na podstawie art. 168 § 1 k.p.c.

Krytyczne podejście Trybunału Sprawiedliwości w zakresie terminu do wniesienia zarzutów od nakazu zapłaty może jednak być już nieaktualne, zważywszy na usunięcie rygoru związanego z prekluzją dowodową (art. 493 § 1 k.p.c. w brzmieniu sprzed 7.11.2019 r.),

³⁵ Jeśli nie jest w stanie podjąć takiej czynności w ciągu dwóch tygodni, to rodzi to pytanie, czy termin dłuższy (np. miesięczny) coś w tej kwestii zmieni. Obserwacja zachowań konsumentów będących stroną pozwaną w sporze z przedsiębiorcą pozwala wyodrębnić dwa modele typowego postępowania. Jedni konsumenci podejmują niezwłocznie działania zmierzające do zabezpieczenia ich interesu, drudzy zaś ignorują korespondencję z sądu i reagują wówczas dopiero, gdy sprawa jest na etapie postępowania egzekucyjnego. Z dużym prawdopodobieństwem można stwierdzić, że wydłużenie terminu do złożenia zarzutów od nakazu zapłaty nic w tej kwestii nie zmieni.

³⁶ Owszem, można spotkać dłuższe terminy, jak w przypadku Francji (30 dni), ale także znacząco krótsze. W razie wydania nakazu zapłaty na podstawie weksla przez sąd słowacki termin na wniesienie zarzutów wynosi trzy dni.

³⁷ Zob. postanowienie SN z 28.03.2018 r., IV CZ 12/18, LEX nr 2500420.

³⁸ Zob. wyrok SA w Katowicach z 15.02.2019 r., V AGa 272/18, LEX nr 2635171 oraz wyrok SA w Katowicach z 24.10.2018 r., V AGa 246/18, LEX nr 2601419.

który – jak się wydaje – miał największy ciężar gatunkowy ze wszystkich wymogów obowiązujących w poprzednim stanie prawnym³⁹.

Zagadnienie dotyczące opłaty sądowej (3/4 części należnej opłaty) budzi największe kontrowersje.

Z jednej strony, można powiedzieć, że dla pozwanego konsumenta, świadomego swojej racji oraz posiadającego odpowiednie środki, uiszczenie wskazanej opłaty nie powinno rodzić nadmiernych trudności. W przypadku oddalenia powództwa opłata ta zostanie zwrócona pozwanemu razem z innymi kosztami, które okazały się w danej sprawie niezbędne (np. koszty zastępstwa prawnego). Z kolei w razie przegranej, pozwany konsument będzie w całości obciążony kosztami. Trybunał nie wziął również pod uwagę tego, że przyjęty mechanizm rozkładu opłaty sądowej (1/4 przy pozwie i 3/4 przy zarzutach⁴⁰) powoduje, że konsument uznający roszczenie strony powodowej⁴¹ jest zobowiązany do zwrotu kosztów sądowych w znacznie niższej wysokości w porównaniu do sytuacji, gdy obowiązek zapłaty na rzecz przedsiębiorcy stwierdzony jest w wyroku lub obecnie także w nakazie zapłaty wydanym na podstawie przepisów o postępowaniu upominawczym. Koncepcja ta wynika z tego, że dokumenty uzasadniające wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, w tym weksel, wiążą się z bardzo wysokim prawdopodobieństwem istnienia roszczenia o treści wynikającej z tych dokumentów. Na tym tle przyjęte ograniczenie dostępu do sądu o charakterze finansowym w sposób odpowiedni realizuje cel fiskalny związany z finansowaniem wymiaru sprawiedliwości oraz – przede wszystkim – cel zakładający ułatwienie dochodzenia roszczeń przez posiadaczy weksli. Innymi słowy, zachowana jest rozsądna, zgodna z zasadą proporcjonalności, relacja między stosowanym środkiem a realizowanymi celami⁴².

Pozwany konsument, jeżeli nie jest w stanie ponieść kosztów sądowych (w tym opłaty od zarzutów), w całości bądź w części, bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny⁴³ może ubiegać się o udzielenie przez sąd zwolnienia od ponoszenia tych kosztów. Wydaje się, że ten argument nie może zostać pominięty.

Z drugiej strony można zgodzić się z Trybunałem Sprawiedliwości, że komentowana proporcja może działać deprymująco na konsumenta, w którego odczuciu pozycja strony silniejszej (przedsiębiorcy) jest dodatkowo promowana. Argument ten nie wydaje się jednak trafny, gdyż przyznana powodowi bonifikata ma swoje uzasadnienie, o czym była wyżej mowa. Zniechęcony może się więc czuć ten pozwany konsument, który posiada środki

³⁹ Por. P. Bańczyk, *Dopuszczalność wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie weksla własnego wystawionego przez konsumenta – wykładnia i zastosowanie w praktyce sądowej wyroku Trybunału Sprawiedliwości C-176/17, Profi Credit Polska, w stanie prawnym dotychczasowym i od 7.11.2019 r.*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020/1, s. 40–41.

⁴⁰ Wskazany wyżej rozkład opłaty obowiązuje od 11.12.1989 r. We wcześniejszym okresie podział ten wynosił 1/2 do 1/2.

⁴¹ Niemający zamiaru składania zarzutów od nakazu zapłaty.

⁴² Por. uwagi zawarte w wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 7.09.2017 r., 57449/13, Grabowski przeciwko Polsce, HUDOC.

⁴³ Do wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych powinno być dołączone oświadczenie (na urzędowym formularzu) obejmujące szczegółowe dane o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby ubiegającej się o zwolnienie od kosztów.

na wniesienie opłaty, jednak (realnie) nie spodziewa się pozytywnego rozstrzygnięcia dla siebie. Wola zaskarżenia nakazu zapłaty może wynikać z chęci odroczenia w czasie egzekucji należności, jednakże takie działanie nie jest celowe w sprawach, w których doszło do wydania nakazu zapłaty na podstawie weksła. Orzeczenie takie staje się natychmiast wykonalne po upływie terminu do zaspokojenia roszczenia (art. 492 § 3 k.p.c.). Tylko uzasadniony wniosek pozwanego może doprowadzić do wstrzymania wykonalności takiego nakazu.

Strona pozwana, zorientowana w swojej sytuacji prawnej wynikającej z relacji z powodem (przedsiębiorcą), może jednak nie potrafić realnie ocenić swoich szans w sporze sądowym. Zamiar podjęcia obrony przez konsumenta będzie determinował konieczność wydatkowania z góry środków na opłatę sądową. W przypadku wygranej konsumenta uzasadnione będzie twierdzenie, że doszło po jego stronie do kredytowania postępowania, przy czym zwrot poniesionych przez niego kosztów nie jest gwarantowany przez sąd, lecz zależy od kondycji finansowej powoda. Mankament ten nie powinien jednak przekreślać uzasadnienia rozkładu obowiązków na płaszczyźnie opłaty sądowej w sprawach, w których zastosowanie znajdują przepisy o postępowaniu nakazowym. W razie przegranej konsumenta wcześniejsze poniesienie 3/4 opłaty sądowej nie powinno być postrzegane jako nadmierna dolegliwość.

Podsumowując kwestię opłaty, stanowisko zajęte przez Trybunał Sprawiedliwości nie przekonuje, gdyż nie uwzględni wszystkich uwarunkowań, jakie dotyczą specyfiki w sprawach o zapłatę (wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym) na podstawie weksła. Mimo wszystko, z pewnością mniej kontrowersji budziłoby rozwiązanie (znane prawu polskiemu), w myśl którego zarówno powód składając pozew, jak i pozwany przy zarzutach od nakazu zapłaty byliby zobowiązani do uiszczenia połowy należnej opłaty. Polski ustawodawca uchwalając ustawę z 4.07.2019 r. nie zdecydował się zmodyfikować w żadnym zakresie regulacji art. 19 ust. 4 u.k.s.c., co w kontekście wyroku w sprawie C-176/17 może skutkować efektywnymi zarzutami pozwanych konsumentów w zakresie uniemożliwienia im skorzystania ze środka prawnego w postaci zarzutów od nakazu zapłaty. W obowiązującym stanie prawnym sądy krajowe, w sprawach o zapłatę z weksła z powództwa przedsiębiorcy przeciwko konsumentowi, powinny zaniechać stosowania⁴⁴ art. 19 ust. 4 u.k.s.c., co w konsekwencji umożliwi pozwanym skuteczne wniesienie zarzutów bez opłaty. Rozlicznie nieuiszczonej części opłaty sądowej powinno wówczas nastąpić w orzeczeniu kończącym postępowanie.

5. Skutki w zakresie prawa wekslowego

Orzeczenie Trybunału w sprawie C-176/17 nie zawiera żadnych wniosków na tle stosowania prawa wekslowego. Do innego przekonania można dojść po lekturze niektórych wypowiedzi przedstawicieli piśmiennictwa.

⁴⁴ O obowiązku niestosowania przepisów krajowych w przypadku niemożliwości zapewnienia skuteczności norm prawa UE (wcześniej wspólnotowego) była już mowa w wyroku TS z 9.03.1977 r., C-106/77, Amministrazione delle Finanze dello Stato przeciwko Simmenthal SpA, EU:C:1978:49.

Według jednego z zapatrywań: „w przypadku sporów z konsumentami, którzy dla zabezpieczenia umowy z przedsiębiorcą podpisali weksel, orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości wywraca całkowicie logikę leżącą dotychczas u podstaw orzeczeń wydawanych przez polskie sądy w sprawach wekslowych. Trybunał Sprawiedliwości na nowo wiąże (dotychczas oderwany) stosunek wekslowy ze stosunkiem podstawowym pomiędzy stronami umowy i nakazuje sądowi badać z urzędu, czy postanowienia umowy podstawowej nie naruszają interesu konsumentów”⁴⁵.

Podobny pogląd przedstawiła Ewa Skibińska, stwierdzając, że na: „podstawie przepisów KPC regulujących postępowanie nakazowe kontrola sądu w trakcie pierwszej fazy postępowania w sprawie nakazu zapłaty jest ograniczona jedynie do stosunku wekslowego i nie może dotyczyć stosunku podstawowego, ponieważ umowa jest badana, dopiero po wniesieniu przez dłużnika zarzutów. Powyższe zdaniem TS powoduje, że sąd krajowy nie jest w stanie zbadać potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków tej umowy. Zatem w sytuacji, gdy weksel został wystawiony w związku z umową, to polski sąd powinien w pierwszej kolejności brać pod uwagę treść tej umowy”⁴⁶.

Wbrew powyżej przytoczonym głosom przedstawicieli doktryny wyrok Trybunału Sprawiedliwości w sprawie C-176/17 nie zmienia logiki rozpoznawania spraw o zapłatę na podstawie weksla w ten sposób, że dochodzi do prymatu stosunku podstawowego nad stosunkiem wekslowym. Efektem nieporozumienia jest także pogląd, według którego stosowanie się do wykładni Trybunału polega na wiązaniu na nowo (dotychczas oderwanego) stosunku wekslowego ze stosunkiem podstawowym wynikającym z umowy między konsumentem a przedsiębiorcą. Abstrakcyjność zobowiązania wekslowego związana jest z zasadą, że zarzuty dłużnika wynikające ze stosunku podstawowego są wyłączone wobec osoby, która nabyła prawa z weksla przez indos⁴⁷ (art. 17 Prawa wekslowego). Reguła ta nie doznaje ograniczeń w świetle zapatrywań wyrażonych przez Trybunał Sprawiedliwości.

Z komentowanego orzeczenia także nie wynika, aby klauzule umowne przewidujące zabezpieczenie wierzycelności przedsiębiorcy przysługującej wobec konsumenta w postaci weksla *in blanco* należało – co do zasady – uznawać za niedozwolone⁴⁸.

6. Podsumowanie

Rację ma Trybunał, stawiając tezę, że art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy tak tłumaczyć, iż sąd krajowy działając z urzędu, stosownie do rodzimych przepisów proceduralnych, powinien mieć możliwość skutecznego zweryfikowania potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków umowy o kredyt konsumencki.

⁴⁵ Zob. M. Matusiak-Frącczak, *Nakaz...*, pkt 4.

⁴⁶ Zob. E. Skibińska, *Weksel zabezpieczający kredyt konsumencki*, wyd. el., (n.ius) 2018.

⁴⁷ A. Szpunar, *Komentarz do prawa wekslowego i czekowego*, wyd. el., Warszawa 2001, art. 17, teza 1.

⁴⁸ Por. wyrok SN z 19.04.2007 r., I CSK 27/07, LEX nr 315565 oraz wyrok TS z 7.11.2019 r., C-419/18 i C-483/18, Profi Credit Polska S.A. w Bielsku Białej i Profi Credit Polska S.A. z siedzibą w Bielsku Białej przeciwko Bogumile Włostowskiej i in., EU:C:2019:930.

Biorąc pod uwagę wszystkie uwarunkowania systemowe, trudno jednak w pełni podzielić wnioski Trybunału Sprawiedliwości odnośnie do badanych przepisów znajdujących zastosowanie w sprawach o zapłatę na podstawie weksla. Konkluzje Trybunału w zakresie rygorów stawianych konsumentowi na etapie zarzutów od nakazu zapłaty wydają się niedostatecznie uzasadnione. W niniejszym artykule starano się wykazać, że część przyjętych założeń może budzić wątpliwości, a część argumentów nie została wzięta pod uwagę w ramach badanego zagadnienia.

Nie podzielam zapatrywań, w świetle których konieczna jest ingerencja ustawodawcy mająca na celu doprowadzenie do pełnej skuteczności unijnych reguł ochrony konsumentów⁴⁹, z wyjątkiem kwestii opłaty sądowej od zarzutów od nakazu zapłaty. Przeprowadzona dotychczas analiza skłania do dwóch rozwiązań.

Według pierwszego z nich środki prawne, którymi dysponuje pozwany konsument (w sprawie o zapłatę z weksla), pozostają w zgodzie z unijnym (minimalnym) standardem w zakresie efektywnej ochrony sądowej⁵⁰. Obecnie, tj. od 7.11.2019 r., spełnienie tego wymogu wydaje się tym bardziej uzasadnione w świetle złagodzenia obostrzeń odnoszących się do prekluzji dowodowej⁵¹. Ewentualne kontrowersje w zakresie obowiązków finansowych mogłyby zostać wyeliminowane przez modyfikację obowiązującej w polskiej procedurze reguły w ten sposób, że zrównana zostanie wysokość opłaty sądowej od pozwu w postępowaniu nakazowym oraz od zarzutów od nakazu zapłaty – wówczas każda wynosiłaby połowę należnej opłaty.

Drugie rozwiązanie zakłada, że ocena polskich regulacji wypada poniżej unijnego standardu. Wydaje się jednak, że wówczas wystarczające będzie zastosowanie pronunijnej wykładni tych przepisów poza ww. kwestią opłaty sądowej, która wymagałaby ingerencji ustawodawcy. Na tle wytycznych wynikających z art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 jako uzasadniona jawi się interpretacja art. 485 § 2 k.p.c. polegająca na tym, że jeżeli zaprezentowane w pozwie twierdzenia i dowody uniemożliwiają weryfikację przez sąd z urzędu (w pierwszej fazie postępowania) potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków umowy o kredyt konsumencki, wówczas sąd powinien powziąć wątpliwości odnośnie do prawdziwości weksla lub jego treści i podjąć czynności jak w przypadku braku podstaw do jego wydania (art. 480¹ § 2 k.p.c.). Podejście to wydaje się zgodne z wymaganiami i zapatrywaniami Trybunału wyrażanymi w jego niedawnych orzeczeniach⁵².

⁴⁹ Tezę taką postawiła M. Matusiak-Frączak, *Nakaz...*, pkt 5, jednakże bez jednoczesnego przedstawienia konkretnych postulatów *de lege ferenda*.

⁵⁰ Odnośnie do zasady efektywności i skutecznej ochrony sądowej zob. A. Wallerian, *Towards an EU law doctrine on the exercise of discretion in national courts? The Member States' self-imposed limits on national procedural autonomy*, „Common Market Law Review” 2016/1, s. 339–360; M.P. Baran, *Stosowanie...*, rozdział IV.2.

⁵¹ Złagodzenie to wynika z nowelizacji art. 493 k.p.c. oraz wejścia w życie art. 205³ i 205¹² k.p.c. Do podobnych wniosków doszedł P. Bańczyk, *Dopuszczalność...*, s. 40–41.

⁵² Zob. wyrok TS z 7.11.2019 r., C-419/18 i C-483/18, Profi Credit przeciwko B. Włostowskiej i in.; wyrok TS z 19.12.2019 r., C-453/18 i C-494/18, Bondora AS przeciwko Carlos V.C. i XY, EU:C:2019:1118.

Abstract

**Filing claims from a bill of exchange against consumers.
Remarks on the judgement of the Court of Justice of the European Union of
13 September 2018, in C-176/17, Profi Credit Polska v Mariusz Wawrzosek**

Dr. Bartosz Stelmach – assistant at the Chair of Private International Law,
Faculty of Law and Administration, Jagiellonian University
ORCID: 0000-0001-9431-4067

The article is devoted to the analysis of the standard of consumer protection in a case regarding payment based on a promissory note specified by the provisions on Polish civil procedures. This matter has been previously assessed by the CJEU in C-176/17 (“Profi Credit Polska v Mariusz Wawrzosek”), according to which Polish solutions do not comply with the standards set by Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts. This article contains a critique of the said ruling of the Court, which was made both from the point of view of the legal situation before 7 November 2019 and after the major amendment to the Civil Procedures Code entered into force. It also contains references to the bill of exchange law, which were necessary in view of the questionable remarks appearing in the literature in the light of the judgment in C-176/17.

Keywords: bill of exchange, consumer, proceedings by writ of payment, abusive clauses

Bibliografia / References

- Bańczyk P., *Dopuszczalność wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie weksla własnego wystawionego przez konsumenta – wykładnia i zastosowanie w praktyce sądowej wyroku Trybunału Sprawiedliwości C-176/17, Profi Credit Polska, w stanie prawnym dotychczasowym i od 7.11.2019 r.*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020/1.
- Baran M.P., *Stosowanie z urzędu prawa Unii Europejskiej przez sądy krajowe*, wyd. el., Warszawa 2014.
- Białecki M., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, red. T. Zembrzuski, t. 1 i 2, wyd. el., Warszawa 2020.
- van Cleynenbreugel P., *Glosa do wyroku TS z dnia 28 lipca 2011 r., C-69/10*, „Common Market Law Review” 2012/1.
- Gontarski W., *Nieważność klauzul abuzywnych w umowie kredytu hipotecznego. Glosa do wyroku TS z dnia 21 grudnia 2016 r., C-154/15, C-307/15 i C-308/15*, LEX 2017.
- Gorzko P., *Glosa do wyroku TS z dnia 21 kwietnia 2016 r., C-377/14*, LEX 2016.
- Marciniak A., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do art. 367–729*, red. A. Marciniak, K. Piasecki, wyd. el., Warszawa 2016.
- Matusiak-Frącczak M., *Nakaz zapłaty przeciwko konsumentowi wyłącznie na podstawie weksla. Glosa do wyroku TS z dnia 13 września 2018 r., C-176/17*, LEX 2018.

Róžański I., *Podręcznik prawa wekslowego*, Warszawa 1957.

Skibińska E., *Weksel zabezpieczający kredyt konsumencki*, wyd. el., (n. ius) 2018.

Szpunar A., *Komentarz do prawa wekslowego i czekowego*, wyd. el., Warszawa 2001.

Wallerman A., *Towards an EU law doctrine on the exercise of discretion in national courts? The Member States' self-imposed limits on national procedural autonomy*, „Common Market Law Review” 2016/1.